

САМОРЕГУЛЯЦІЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

В статті досліджено роль саморегуляції працівників підрозділів громадської безпеки в забезпеченні ефективності його діяльності. Визначено місце саморегуляції в системі підготовки працівників.

Ключові слова: саморегуляція, самоконтроль.

В статье исследована роль саморегуляции работников подразделений общественной безопасности в обеспечении эффективности его деятельности. Определено место саморегуляции в системе подготовки сотрудников.

Ключевые слова: саморегуляция, самоконтроль.

There are investigated in the article the role of self-regulation of the workers of subdivisions of social security in effectiveness of their work. The place of self-regulation is defined in the system of preparing of such workers.

Key words: self-regulation, self-control.

Постановка проблеми. У суспільстві на підрозділи громадської безпеки покладені повноваження силового врегулювання найбільш небезпечних та антисоціальних проявів порушення громадського порядку. Це відбувається через застосування різних засобів примусу, в тому числі й фізичної сили, зброї, спеціальних технічних засобів.

Діяльність працівників правоохоронних органів нерідко відбувається в важких, небезпечних для життя обставинах, в тому числі й пов'язаних із приступністю, тероризмом.

Нині вимоги суспільства до діяльності правоохоронних органів значною мірою пов'язані з формуванням особистості людей, що реалізують на роботі владні повноваження.

Велика увага приділяється якості та рівню майстерності оперативних робітників, що мають запобігати злочинам, припиняти їх, розслідувати, здійснювати оперативну діяльність, забезпечувати законність, громадський порядок.

Під час виконання службових обов'язків співробітники мають бути витриманими, уважними, та неупередженими у своїх діях.

Професійна діяльність працівників підрозділів громадської безпеки має свої особливості, які вимагають не тільки професійної компетентності працівника, а й певних особистісних якостей, що приділяють ефективність його фахової діяльності.

Саморегуляція та самоконтроль фахівця забезпечують характер його професійної взаємодії, поведінки в повсякденній та екстремальній обстановці, особливості реагування на обставини, що склалися.

Незважаючи на неоднозначне тлумачення терміна «саморегуляція» і розуміння суті цього феномена різними дослідниками, даній проблемі присвячено багато праць (А.Ю.

Прохоров, 1992, С.Д. Максименко, 2000, О.В.Тімченко, 2003, Ю.В. Позіненко, 2004). В цих та інших роботах науковці відмічають широту впливу саморегуляції на психічні процеси та стани, суттєво значення її в мобілізації та розвитку індивідуальних можливостей людини.

В роботах Г.С. Нікіфорова саморегуляція розглядається, перш за все, з позиції її ролі у збереженні психосоматичного здоров'я. Особливу роль саморегуляції відводять у підвищенні стресостійкості та опірності проти психотравмуючих факторів (М.В. Корольчук, В.М. Крайнюк, 2006). Треба підкреслити, що автори розглядали вплив саморегуляції на психіку фахівців різних професій.

Проблеми дослідження саморегуляції та самоконтролю як професійно важливих якостей працівників підрозділів внутрішніх справ має велике практичне значення для оптимізації професійної праці, подолання наслідків перевантажень, захисту психічного здоров'я працівників. Всі наведені вище причини обумовили вибір напрямку дослідження.

Ціллю статті є аналіз ролі саморегуляції в системі підготовки працівників підрозділу громадської безпеки.

Входження людини в сучасні умови професійної діяльності породжує цілу низку проблем, пов'язаних з взаємодією особистості та умов діяльності, з пристосуванням до цих умов.

Зміни у професійній сфері приводять до зміни вимог до особистості. Потреби професійної діяльності стають потужним фактором розвитку людини. Виникає питання досконалої оцінки особистості фахівця. Адекватний опис дає можливість застосувати кількісні та якісні показники для оцінки рівня розвитку професійних якостей, що може бути

Питання психології

використано при професійному відборі, в поточній діагностиці особистості фахівця.

Соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві та протікають на фоні швидких змін в політиці, економіці, суспільній свідомості, породжують такі зміни професійної діяльності працівників підрозділів громадської безпеки, що висувають нові та більш жорсткі вимоги до особистості працівника. Важливою, як що не головною, частиною таких вимог є вміння управляти собою, своєю поведінкою.

Сьогодні працівники підрозділів громадської безпеки зіштовхуються із злочинцями та злочинами, зміною умов виконання фахової діяльності, складною оперативною обстановкою, підвищеною відповідальністю за наслідки своїх дій.

Такий працівник не завжди має повноцінний відпочинок, відчуває фізичне та психічне перевантаження, стреси, що пов'язані з умовами праці, ненадійністю засобів захисту. Наслідками є психічні деформації, незадоволеність працівника, зниження якості виконання діяльності, погіршення соціально-психологічного клімату колективу.

Важливість таких якостей приділяють наступні фактори суспільного та соціально-психологічного характеру:

- зростання складності професійної діяльності працівника;
- великі фізичні та психічні навантаження;
- примноження злочинності;
- складна економічна обстановка;
- підвищений рівень небезпеки;
- недостатній рівень фізичної та соціальної безпеки;
- наявність етнічних конфліктів;
- тероризм та екстремізм.

Відсутність в працівника підрозділу громадської безпеки достатнього рівня розвитку вольових якостей приводить до таких негативних проявів як імпульсивність, фрустрованість, невміння володіти собою, боягузливість, зайва емоційність та сугестивність.

Такий працівник не тільки не може якісно виконувати професійну справу, а й може потрапити під вплив злочинців, що не сумісно з виконанням своїх обов'язків. Під час здійснення службових зобов'язань такий працівник часто відчуває вплив негативних емоцій, потерпає від наслідків негативних емоційних станів, що принижують рівень та якість виконання професійних дій.

Навіть, якщо професійна діяльність не пов'язана з підвищеним рівнем небезпеки, або складності, вона вимагає певного рівню вольових зусиль. Кожне професійне завдання

потребує визначення цілі та програми дій, подолання труднощів, мобілізації сил, вживання вольових зусиль для досягнення мети. Тому в сьогодні проблема дослідження саморегуляції викликає постійний інтерес вчених.

До професійно важливих емоційно-вольових якостей працівника підрозділу громадської безпеки ми відносимо:

- саморегуляцію;
- самоконтроль;
- емоційну стабільність;
- емоційну зрілість;
- наполегливість;
- рішучість;
- сміливість;
- відповідальність за наслідки власних дій;
- адекватний рівень особистісної тривожності;
- адекватну самооцінку.

Ми вважаємо, що в професійній підготовці такого працівника найбільше уваги повинно приділятися формуванню навичок саморегуляції.

Важливе питання про те, що є об'єктом саморегуляції та самоконтролю. Ми вже писали про роль вольових якостей в процесі виконання діяльності, тобто об'єктом регуляції може бути діяльність професіонала.

Основними функціями волі, саморегуляції та самоконтролю в діяльності є:

- 1) виклик або затримка процесів, дій і вчинків;
- 2) перемикання психічної діяльності;
- 3) прискорення або вповільнення психічної діяльності;
- 4) посилення або зменшення активності;
- 5) узгодження спонукань;
- 6) контроль за ходом діяльності через порівняння її програми зі здійснюваними діями;
- 7) координація дій.

Говорячи про об'єкти, які за допомогою волі регулює професіонал, не можна обійти питання регуляції власних негативних психічних станів. При управлінні психічними станами функції саморегуляції та самоконтролю полягають в наступному:

- 1) відбувається усвідомлення характеру та рівня власних емоцій;
- 2) робиться самооцінка фізичних та психічних ресурсів;
- 3) проходить рефлексія причин, що визвали певний емоційний стан;
- 4) фахівець прикладає вольові зусилля для подолання негативного стану;

Питання психології

5) він намагається примусити себе до виконання професійних обов'язків при наявності негативного психічного стану;

б) їм використовуються засоби психічного розвантаження.

Службові обов'язки працівника підрозділу громадської безпеки потребують від нього переборювання страху, дратівливості, гніву, що не обмежується зовнішнім стримуванням таких несприятливих емоцій.

Коли емоції стримуються тільки зовнішнім шляхом, внутрішня напруга залишається. Емоційні перевантаження, особливо ті, що протікають тривалий час, або часто повторюються, підточують психічний та фізичний стан працівника.

Тривале знаходження в негативному емоційному стані може привести до закріплення деформацій на рівні особистісних рис характеру (особистісна тривожність, дратівливість, нестриманість). Прояви негативних емоцій порушують сприятливу атмосферу в трудовому колективі та в сім'ї працівника.

Небезпека стресу в професійній діяльності полягає в тому, що вплив стресових факторів відчувається не миттєво, і до того моменту, коли фахівець помітить їх наявність, його психічні ресурси можуть вже бути вичерпаними.

Професійна діяльність, що потребує підвищеного рівня вольових якостей, постійного залучення до дій вольового самоконтролю має й таку негативну особливість, надмірне вольове напруження може визвати порушення психічної діяльності. Тоді на фоні стійких позитивних результатів може відбутися справжня психічна криза.

Наслідками такої кризи може стати і негативне відношення людини до залучання засобів вольового контролю. Позитивний досвід їх використання може бути перекреслений негативними емоціями під час кризи та послаблення вольового контролю. Тому потрібно формувати в працівників адекватне відношення до засобів посилення вольового контролю, правильного їх використання, їх обмежень.

Психологічна готовність до виконання професійних обов'язків розуміється нами як сукупність сформованих і розвинених професійних і психологічних властивостей, що відповідають реаліям службової діяльності і є виступають внутрішньою умовою її здійснення. Психологічна готовність формується під час професійної підготовки працівників.

Вирішення службових завдань працівниками міліції в більшості випадків пов'язане з спілкуванням з людьми, тобто з їх

характерами, потребами, прагненнями, бажаннями, усім, що перебуває у сфері уваги представників професій типу „людина – людина”. Багато в чому психологічна специфіка пов'язана також з дією таких екстремальних чинників, як:

- особистісна небезпека;
- невизначеність можливих варіантів зміни обстановки;
- надзвичайний динамізм розвитку подій;
- обмеження часу;
- перевантаження інформації;
- необхідність у безперервному аналізі потоку актуальної інформації;
- необхідність заподіяти негайно;
- необхідність вирішення завдань, що вимагають нестандартного, творчого підходу;
- висока відповідальність за наслідки прийнятих рішень.

Оперативні ситуації протистояння злочинним проявам здійснюють на працівників правоохоронних органів, значний психологічний вплив. Вони створюють (особливо в молодих працівників), труднощі психологічного характеру при вирішенні професійних завдань.

Реакція працівника на такі умови має вплив на успішність його дій, вони (умови) вимагають від персоналу психологічної стійкості, особливої підготовки, особливого уміння діяти за таких умов. Тому таким важливим з точки зору ефективності праці є саморегуляція працівника при виконанні професійних обов'язків, під час охорони громадського порядку.

Незадовільний рівень саморегуляції, недостатня професійна та психологічна готовність до дій в напружених, екстремальних ситуаціях, що супроводжують працю оперативника, негативно впливають на виконання службових завдань, стають причиною помилок, що можуть загрожувати небажаними наслідками.

Зрозуміло, що з питання саморегуляції діяльності та поведінки обов'язковою передумовою ефективності дій особового складу є його ґрунтовна психологічна підготовка. При чому, якнайкраще забезпечити ефективність діяльності в критичних, психологічно складних обставинах може лише комплексна професійна підготовка, яка має на меті формування не тільки правової, вогневої, тактико-спеціальної, фізичної, але й обов'язково навичок саморегуляції.

На недостатньо підготовлених у професійному, моральному і психологічному відношенні працівників складні ситуації та діючі чинники здійснюють негативний вплив.

Питання психології

В таких працівників переважають: перехід інтенсивності психічної напруги за межі корисності. В емоційній сфері виникають занепокоєння, розгубленість, нерішучість, уповільненість реакцій; страх невдачі. В діяльності - підпорядкування своєї поведінки мотиву її уникнення (замість прагнення до максимально можливого успіху).

В інтелектуальній сфері - погіршення кмітливості, спостережливості, оцінки обстановки, прояви погіршення пам'яті, виникають ілюзії сприйняття. Взагалі в працівника відбувається зниження активності, наполегливості, спритності і винахідливості; постійне почуття слабкості, втоми, безсилля, невміння мобілізуватися. Працівник хоче позбутися відповідальності, відчуває гостре почуття самозбереження (воно часом може охопити всю свідомість і стати єдиною спонукою поведінки); зростає дратівливості. Може доходити до втрати контролю над собою.

Характер реагування на психогенні чинники залежить не тільки від особливостей ситуації, але й від низки психологічних особливостей співробітника, що визначають його рівень саморегуляції. Зовнішні причини, пройшовши через внутрішні „умови” людини (цілі, мотиви, настановлення, переконання та інші психологічні особливості), завжди відображаються в її діяльності.

На недостатньо підготовленого співробітника з низьким рівнем саморегуляції психогенні чинники складних ситуацій діють негативно, на психологічно стійких – позитивно.

При мобілізації працівником міліції внутрішніх резервів відбувається поліпшення його діяльності. Якщо працівник недостатньо володіє собою ускладнюється прояв сформованих якостей, навичок, умінь.

Має значення сила стресового фактору. Поки психічне напруження не перевищує певної межі, професійні дії працівника є енергійними, активними, швидкими, увага поліпшується, розум працює швидко й чітко, мотивація підсилюється, з'являється рішучість

і сміливість, завдання виконуються з емоційним піднесенням, з інтересом. Коли напруження зростає та переходить межу, наступає дистрес, що викликає погіршення діяльності.

Впливає емоційне забарвлення психічних реакцій: приємні вони чи неприємні (позитивні чи негативні). Позитивні емоції зазвичай сприятливо впливають на психіку та підвищують якість вирішення службових завдань. Можливий і протилежний вплив - безтурботність чи ейфорія – стан нестримного захвату, який не відповідає об'єктивним умовам.

Негативні емоції, що виникають при невдачах на початку служби, стають несприятливими передумовами виконання професійних дій в подальшому. Сильний переляк потрясіння, пережиті на початку професійної кар'єри, можуть надовго сформувати психологічний бар'єр до подальшого успішного виконання професійних завдань.

Для складних ситуацій, що справляють на працівника несприятливий психологічний вплив та погіршують ефективність вирішення службових завдань, характерна поява гострого внутрішнього конфлікту між вимогами, що висуває до нього службова діяльність, і неможливістю їм відповідати в поточній ситуації.

Одні й ті ж оперативні ситуації для різних працівників можуть мати різний ступінь складності. При зміні відношення працівника до ситуації змінюється і суб'єктивна оцінка. Отже, виняткового значення набуває рівень саморегуляції працівника органів внутрішніх справ з метою підвищення. При цьому саморегуляція розглядається нами як чинник психологічної підготовленості до виконання обов'язків.

Саме тому для підготовки працівника підрозділу громадської безпеки до можливих умов діяльності в екстремальних ситуаціях треба приділити додаткову увагу питанню формування саморегуляції та самоконтролю.

Література

1. Бандурка А. М. Профессионализм и лидерство / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская –Х. : Титул, 2006. – 578 с.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер – Екатеринбург, 1997. – 244 с.
3. Москаленко А.П. Психологічне забезпечення професійного відбору до вищих навчальних закладів системи МВС України: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук спец 19.00.01 –загальна психологія, історія психології / А. П. Москаленко - Х.: УПА –2002 –19с.
4. Шадриков В. Д. Проблема системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков – М., 1982.– 250 с.
5. Шаранов Ю.А. Эмоционально-волевая саморегуляция сотрудника ОВД / Ю.А. Шаранов, С.П. Потанин –СПб., 1996 – С.60-78.